

ART VOGEL, SCHEIDEND HORTULANUS

ART VOGEL, HORTUS BOTANICUS LEIDEN 'Hortus heeft bood

Half augustus nam Art Vogel afscheid als Hortulanus van de Hortus Botanicus Leiden. De oudste Hortus van Nederland kan met jaarlijks meer dan 100.000 bezoekers en financiële en morele steun van de universiteit goed rondkomen. Dat dit met andere botanische tuinen vaak anders is, vindt Vogel een grote schande. "Degenen die daarvoor verantwoordelijkheid dragen moeten zich doodschamen."

Tekst:
Gerrit Wildenbeest
Foto's:
René Faas

Als we Art Vogels op z'n laatste werkdag op de Hortus interviewen, komt hij fluitend aangelopen. Hortulanus Vogel is een van nature vrolijke man, al roept zijn afscheid wegens prepensionering wel gevoelens van weemoed op. "Ik zit veertig jaar in het vak: 19 jaar bij de Hortus van de Vrije Universiteit en sinds november 1990 bij de Hortus Botanicus Leiden". Ook daarvoor zat hij in de groene sector. "Ik ben begonnen bij dahliaspecialist Cor Geerlings." Zijn afscheid half augustus is niet onopgemerkt voorbij gegaan. Er was een tentoonstelling van en een internationaal symposium over vleesetende planten; ter ere van Vogels inzet voor deze bijzondere groep planten zijn twee nieuwe cultivars naar hem en zijn vrouw vernoemd. De naamdrager van zijn vrouw, *Sarracenia* 'Eva', heeft commerciële potentie. Het plantje is op de veiling geïntroduceerd en schijnt het daar heel goed te doen. Het zijn niet de enige planten die Vogels bijdrage aan de plantenwetenschap levend zullen houden. Zo ontdekte zijn kennersoog tijdens een expeditie naar de Kela-bit hooglanden in Sarawak een aparte *Nepenthes*, die nog nergens te boek stond en door kenners is beschreven als *Nepenthes vogelii*. Ook draagt een aantal nieuwe soorten Aronskelken zijn naam,

als dank voor zijn bijdrage aan zoekexpedities van de befaamde Aronskelkspecialist Wilbert Hettenscheid. Art Vogel wordt opgevolgd door Rogier van Vugt (28).

Welke accenten heb je in je bijna twintig jaar bij de Hortus kunnen leggen?

"In algemene zin ben je als Hortulanus steeds bezig om de collecties goed te beheren en waar mogelijk te verbeteren. Dat gebeurt via bijvoorbeeld uitruil met andere botanische tuinen en via expedities, waar ik in de loop van de tijd veel nieuwe en leuke dingen gezien heb. Mijn interesses hebben de afgelopen jaren verschillende focussen gehad. Nu zijn dat even de carnivoren, maar ik ben de laatste jaren ook heel veel bezig geweest met palmvarens (*Cycadales*), een van de specialisaties van de Leidse Hortus. Palmvarens zijn een primitieve palmengroep, we hebben hier exemplaren van wel 300 jaar oud. Andere zwaartepunten die ons zijn toebedeeld in het kader van de Nationale Plantencollectie zijn tropische varens, tropische orchideeën, *Araceae*, *Hoya* en *Dischidia*, levende steentjes (*Conophytum*), *Nepenthes*, kuipplanten en winterharde varens. Geografisch richten we ons vooral op Zuidoost Azië."

Er zijn nog al wat universitaire Hortussen die het moeilijk heb-

schap te vertellen'

ben. Wageningen wil af van zijn hortus. Wat vind je daarvan?

"Degenen die daarvoor verantwoordelijk zijn moeten zich doodschamen. De afgelopen jaren zie je de ene tuin na de andere omvallen. Grote zonde, als een collectie eenmaal uit elkaar is gevallen, is het verschrikkelijk moeilijk een collectie weer nieuw op te bouwen. Het probleem is begonnen toen de toenmalige minister van onderwijs medio jaren tachtig de bezuinigingsoperatie Taakverdeling en Concentratie (TVC) inzette. Dat betekende onder meer dat alleen de universiteiten van Wageningen, Utrecht en Leiden een leerstoel plantkunde mochten behouden. Vanaf dat moment kwamen veel tuinen in de problemen. Er is toen wel een keuze gemaakt, maar daaruit zijn onvoldoende consequenties getrokken. Zo zie je dat anno 2010 Wageningen is omgevallen en het voortbestaan van Utrecht dubieus is. Leiden alleen is te klein voor een nationale afdekking. Half schertsend maar met een serieuze ondertoon heb ik daarom in mijn afscheidsspeech gepleit voor samenwerking met België. Als België binnenkort toch wordt opgedeeld, kunnen we Vlaanderen net zo goed annexeren. Net over de grens in Meise is een botanische tuin gevestigd van 92 ha met kassen van 18 meter hoog. Daar kunnen we dan de totale Nationale Plantencollectie onderbrengen".

Het argument van Wageningen om hun botanische tuin De Dreijen af te stoten is dat de tuin geen belang meer heeft voor het wetenschappelijk onderzoek en onderwijs. Geldt dat niet voor Leiden?

"Er wordt inderdaad steeds meer onderzoek gedaan in het laboratorium. Maar het is altijd goed dat terug te koppelen naar de hele plant. Ook voor DNA-onderzoek prefereren wetenschappers vaak vers materiaal. Wij hebben in Leiden voldoende interesse van

uit wetenschappelijk hoek. Daarnaast is onze publieksfunctie heel belangrijk. We hebben een belangrijke boodschap te vertellen. Dat aardappels niet in de fabriek worden gemaakt of bollen niet aan de bomen groeien, die kennis dreigt bij de hedendaagse jeugd verloren te gaan. Wij hebben de afgelopen jaren onder andere via het project Museum en School duizenden jonge basisschoolleerlingen ontvangen in de hoop dat ze dit soort kennis oppikken. Er kan ook niet genoeg aandacht worden besteed aan het belang van biodiversiteit".

Universiteit Leiden is een van de pijlers onder de Hortus, daarnaast ontplooit de Hortus tal van publieksactiviteiten om aanvullend inkomsten te genereren. Biedt dat een garantie voor een onbezorgde toekomst?

"Tot eind jaren negentig werden we voor bijna 100 procent door de universiteit gefinancierd. Toen we daarop door de genoemde bezuinigingsoperatie gekort werden, heeft ons dat wel geprikkeld. We hebben geleerd meer marktgericht te denken om de exploitatie rond te krijgen, waarbij we wel alle steun van de universiteit hebben gekregen, bijvoorbeeld bij het opzetten van de succesvolle Oranjerie. Met succes, want we trekken nu voor het vierde jaar op rij meer dan 100.000 bezoekers per jaar. We mikken op een stuk kwaliteitsuitstraling dat moet leiden tot herhalingsbezoek. We zijn ook geen statische tuin, volgend jaar komt er met het sterrenwachtgebouw plus tuin weer een stukje van de oorspronkelijke tuin bij. Of dat alles een onbezorgde toekomst betekent? Je weet niet wat de bezuinigingsplannen van het nieuwe kabinet gaan betekenen. We hebben wel het gevoel dat de universiteit ons in het zadel wil houden, naast onze wetenschappelijk functie hebben we voor de universiteit ook een

belangrijk representatieve functie. Dat we daarbij geprikkeld worden om meer marktgericht te denken is goed, al moeten de planten wel onze core-business blijven".

Ooit probeerden botanische tuinen via de uitgifte van bijzondere planten aan het commerciële bedrijfsleven nieuwe inkomsten te genereren. Dat is nooit echt van de grond gekomen.

"De link met de commerciële sector ligt gevoelig, vooral sinds allerlei internationale verdragen betreffende de bescherming van de biodiversiteit zijn aangescherpt. Je mag tegenwoordig niet zo maar een bijzonder plantje van A naar B verhandelen. Dat maakt tegenwoordig de uitwisseling tussen de collecties van de botanische tuinen en het commerciële bedrijfsleven zeer moeilijk".

De Leidse Hortus is een ideale tentoonstellingslocatie. Toch is er ook op tentoonstellingsgebied is nauwelijks structurele samenwerking met het bedrijfsleven. De Nationale Dahlia Tentoonstelling wordt niet meer op Hortus Leiden gehouden ...

"Dat klopt niet helemaal. Er is afgesproken dat er een keer in de vijf jaar in samenwerking met de NDV

een Nationale Dahliatentoonstelling op de Hortus georganiseerd zal worden. Dit voorjaar hebben we ook een Hippeastrum-tentoonstelling gehad. Ik ben een groot voorstander van dit soort samenwerkingsvormen. Als hortus kunnen wij de bron laten zien, terwijl de veredelaars de nieuwe soorten en vormen die daar door bewust kruisen uit zijn voortgekomen kunnen tonen".

Blijven na je pensionering planten centraal staan?

"Ja, ik heb thuis zo'n 50.000 dia's die ik wil digitaliseren om ze voor het nageslacht toegankelijk te maken. Ik heb een eigen website, waarop nu al zo'n 40.000 plaatjes staan. Verder ga ik in Zuid-Oost Azië op zoek naar de reuzenaronskelk. Die heb ik hier vele jaren vanuit een potje gekweekt, die wil ik nu wel eens in het echt zien. Afgelopen winter was ik te gast op de Nong Nooch Tropical Botanical Garden in Thailand, een botanische tuin van 700 hectare met 1500 man personeel, die eigendom is van een particulier. Daar wil ik komende winter weer naar toe om te helpen bij het DNA-onderzoek dat daar onder meer plaatsvindt bij hun geweldige collectie Cycascaden. Want ik zit hier in Nederland steeds meer tegen de winter aan te hikken".

De Hortus Botanicus Leiden werd in 1590 opgericht en is daarmee de oudste botanische tuin van Nederland. De befaamde Carolus Clusius richtte de tuin in 1594 in als medicinale kruidentuin. Clusius introduceerde vele nieuwe gewassen in de Hortus, waaronder de tulp. Het oudste deel van de Hortus is de huidige Voortuin, waarin de Clusiusstuin ligt, een reconstructie van de tuin uit 1594. Hier is ook de Wintertuin gesitueerd met zijn grote verzameling Cycaspalmen en vleesetende planten. Andere aandachtstrekkers zijn de Oranjerie uit 1744, het tropische kassencomplex, de Varentuin, het Rosarium, de Japanse tuin, de Kruidentuin, het Notenveld en de Systeemtuin. Er werken momenteel twee promovendi op de Hortus, verder werkt de Hortus in het kader van het Rode Lijstproject mee aan het kweken van bedreigde plantensoorten in Nederland.